

Lärdomar av avskaffad arvsskatt

AV AMANDA WOLLSTAD OCH ANDERS YDSTEDT

I. INLEDNING

Det är nu sjutton år sedan en enig riksdag beslutade att avskaffa arvs- och gåvoskatten och över tretton år sedan förmögenhetsskatten avskaffades. De som var med då, särskilt läsare av Svensk Skattetidning, känner väl till problematiken med dessa skatter men idag är det få som känner till varför skatterna avskaffades och hur det gick till. Enligt en enkät från Svenskt Näringsliv till allmänheten i december 2019 var det bara var femte svensk som kommer ihåg varför arvsskatten avskaffades. När skatterna avskaffades var debatten omfattande och år 2005 konstaterade SOM-institutet vid Göteborgs universitet att arvs- och gåvoskatterna tillhörde de minst populära pålagorna.¹

För att ingen ska glömma bort hur komplicerade och skadliga dessa skatter var har vi skrivit boken *Sörjda av ingen – saknade av få* (Ekerlids 2020). I boken går vi igenom främst arvsskatten, dess historia och hur den avskaffades. Boken berör även, något mer kortfattat, förmögenhetsskattens historia och avskaffande. Slutligen försöker vi beskriva effekterna av reformerna. I denna artikel fokuserar vi på arvs- och gåvoskatten.

1. Sören Holmberg och Lennart Weibull, *Lyckan kommer, lyckan går*, SOM-undersökningen 2004, Göteborg 2005. På boken skrivs SOM ut som samhälle, opinion och medier men idag verkar de inte längre skriva ut detta.

2. ARVSSKATTEN — EN SKADLIG SKATT

Arvsskatten i Sverige avskaffades av en enig riksdag 2004 därför att den försvårade och i värsta fall omöjliggjorde generationsskiften i familjeföretag. Skatten gjorde också att många entreprenörer och mycket investeringskapital lämnade Sverige vilket gjorde att vi förlorade både företag och arbetstillfällen. Att skatten dessutom var impopulär och endast bidrog med högst marginella skatteintäkter underlättade beslutet. Det var således ett pragmatiskt beslut som i efterhand visat sig lyckosamt för privat ägande, företagande och därmed för svenskt välstånd. Att privat ägande är fullständigt avgörande för marknadsekonomi och vårt moderna välstånd torde de flesta vara överens om. ”Om historien skulle kunna lära oss någonting vore det att privategendom är oskiljaktigt sammanlänkad med civilisation”, skriver Ludwig von Mises i *Human Action: A Treatise on Economics*.²

Sedan de skadliga arvs-, gåvo- och förmögenhetsskatterna avskaffades har svensk företagsamhet utvecklats väl. Återinflyttade entreprenörer och nya framgångsrika entreprenörer har valt att fortsätta att investera i nya företag i Sverige vilket gör skillnad. Ekonomer brukar tala om home bias när det beskriver hur investerare väljer att satsa i närområdet där de har nätverk, kunskap och kunder. Sverige har de senaste decennierna fått en unikt väl fungerande riskkapitalmarknad och vi har idag högst andel investeringar i tech-startups per capita i EU. Bara Silicon Valley slår Stockholm i antalet unicorns (enhörningar), det vill säga nya företag som är värderade till mer än en miljard dollar.³ Spotify, Klarna, Skype, King, Evolution Gaming, Mojang och iZettle är några exempel på företag som startats i Sverige. Denna positiva utveckling har sannolikt störst betydelse för nya företag. För dem är ökad tillgång till investeringskapital helt avgörande.

Brist på kapital är omvänt den mest begränsande faktorn för nya företag. Man brukar tala om att family, friends and fools är de som får svara för den avgörande finansieringen innan egna vinstmedel eller extern finansiering överhuvudtaget kan bli aktuellt. Krediter från exempelvis banker är sällan relevanta då banker kräver säkerheter som inte finns i nya företag. Sedan finanskrisen har dessutom bankernas krav på säkerheter ökat kraftigt. Eget kapital behövs också för att värna kontrollen över företaget över tid. I länder som i likhet med Sverige har

2. Ludwig von Mises, *Human action: A treatise on economics*, Auburn, AL: Ludwig von Mises Institute, 1998 1949.

3. Emma Björner & Olof Zetterberg, *STOCKHOLM Berättelsen om enhörningsfabriken*, Europeiska investeringsbanken, 2019.

ägarstyrning som dominerade modell för bolagsledning är tillgång till eget kapital viktigt för att bibehålla kontrollen.⁴ Detta gäller även för publika företag med kontrollägare. I länder med anglosaxiska bolagsstyrningsmodeller med ledningsstyre istället för ägarstyre, såsom i Storbritannien och delvis i USA, är situationen annorlunda vilket också förklarar en annan syn på kapital.

3. ARVSSKATTENS HISTORIA

Arvsskatten har en lång historia i Sverige, den har funnits i olika former sedan 1600-talet. 1895 infördes den första arvsskatten i modern mening. Då i form av en arvslottsskatt, en skatt som betalades av arvtagaren på den egna arvsloten – till skillnad från tidigare kvarlåtenskapsskatter, som tagits ut direkt på dödsboet. 1915 infördes den första fristående arvsskattelagstiftningen, som samtidigt kompletterades med en gåvoskatt.⁵

1948 infördes en kvarlåtenskapsskatt vid sidan av arvsskatten, dödsboet värderades och beskattades innan bodelningen och sedan beskattades arvslotterna enskilt och därutöver.⁶ Kvarlåtenskapsskatten avskaffades vid årsskiftet 1958/1959, då arvsskatten återigen höjdes. Den totala skattebördan var därför fortsatt i princip lika hög, med en maximal skattebörda för makar och barn på 60 procent. 1971 höjdes den till 65 procent och 1983 slog arvs- och gåvoskatten, precis som den allmänna skattebördan, alla rekord med en maximal beskattning för makar och barn på 70 procent. Nedmonteringen påbörjades några år därpå. 1987 sänktes maxskatten till 60 procent, för att 1992 halveras till 30 procent och avskaffas helt 2004.^{7, 8}

Arvsskatten togs ut på egendom som förvärvats genom arv, testamente och i vissa fall livförsäkringar. Förvärvande, arvtagaren, var den skatteskyldiga parten. Skatten som beräknades på värdet på arvsloten, var progressiv och skiljde sig åt beroende på vilken skatteklass arvtagaren tillhörde.⁹ Värdet på olika typer av tillgångar beräknades dock olika, och beskattades med olika skattesatser. Exempelvis värderades aktier på Stockholmsbörsens A-lista till 100 procent av sitt marknads-

4. Riskkapitalförsörjning i små och medelstora företag – utbud eller efterfrågan? Dan Johansson et al, Svenskt Näringsliv, 2014.

5. Henry Ohlsson, *The legacy of the Swedish gift and inheritance tax, 1884–2004*, 2009.

6. Magnus Henrekson & Daniel Waldenström, *Inheritance Taxation in Sweden, 1885–2004: The role of Ideology, Family Firms and Tax Avoidance*, 2016.

7. Ohlsson, 2009.

8. *Egendomsskatter – Reform av arvs- och gåvoskatter (SOU 2004:66)*.

9. Skatteverket, "Skattestatistisk årsbok 2005", 2006.

värde före 1978, till 75 procent av sitt värde 1978–1996 och till 80 procent av sitt värde 1997–2004, medan börsnoterade aktier på börsens så kallade O-lista och onoterade aktier värderades till 30 procent av sitt antagna marknadsvärde från 1978 och framåt. Andra former av företagstillgångar har också periodvis haft värderings- och skattelättnader, primärt för att underlätta generationsskiften i mindre företag.¹⁰ Arvsskatten har sedan införandet varierat beroende på arvtagarens relation till den avlidna, med en lägre skatt och högre fribelopp för den närmaste familjen, makar och barn.

Gåvor överstigande ett värde av 10 000 kronor per år var skattepliktiga. Arv var skattepliktiga om de översteg ett grundavdrag vars storlek skiljde sig åt beroende på arvtagarens skatteklass och, i händelse av minderåriga barn, barnets ålder. Arvsskatten makar emellan avskaffades strax innan arvsskatten slopades i sin helhet, från och med den 1 januari 2004. Klass 3, institutioner och föreningar, omfattade en begränsad grupp. Många organisationer, däribland trossamfund, akademier, vetenskapliga stiftelser och organisationer som verkade för barns väl, var skattebefriade under förutsättning att vissa grundläggande villkor uppfylldes, som att organisationen var en svensk juridisk person.¹¹

4. ARVSSKATTEN FÖRSVINNER

I juni 2004 kom Egendomsskattekommittén med sitt slutbetänkande där man konstaterade att precis som för förmögenhetsskatten så utgjorde skiftande värdering av olika tillgångar ett problem när arvsskatten skulle beräknas. Olika värderingar inbjöd till skatteplanering och den slutgiltiga skatten avgjordes enligt Egendomsskattekommittén ”i hög grad på vilken möjlighet den enskilde haft att i förväg vidta åtgärder i skatteplanerande syfte”.¹²

Egendomsskattekommittén föreslog lindringar av arvs- och gåvoskatten. Näringsstillgångar skulle skattebefrias medan värdet på tillgångar och skulder i näringsverksamheten skulle värderas till 15 procent istället för som tidigare 30 procent. Arv och gåva skulle enligt kommitténs förslag beskattas med en enhetlig skattesats på 30 procent.¹³

10. Magnus Henrekson & Daniel Waldenström. *Inheritance Taxation in Sweden, 1885–2004: The role of Ideology, Family Firms and Tax Avoidance*, 2016.

11. *Egendomsskatter – Reform av arvs- och gåvoskatter (SOU 2004:66)*.

12. *Egendomsskatter – Reform av arvs- och gåvoskatter (SOU 2004:66)*.

13. *Egendomsskatter – Reform av arvs- och gåvoskatter (SOU 2004:66)*.

Kritiken mot kommitténs förslag kom att bli massiv, främst mot att de inte föreslog avskaffad förmögenhetsskatt. Av remissvaren var 56 negativa till att behålla förmögenhetsskatten, två var positiva medan 20 inte tog upp förmögenhetsskatten alls. Skatteverket var en av de remissinstanser som var särskilt kritisk. Skatteverkets skrev överst i sitt remissvar att ”Skatteverket avstyrker samtliga förslag om ändringar i reglerna om förmögenhetsskatt och föreslår istället att förmögenhetsskatten slopas”.¹⁴

När resultatet inför budgetförhandlingarna 2005 presenterades hade Socialdemokraterna, Miljöpartiet och Vänsterpartiet enats om arvsskattens avskaffande. I budgetpropositionen för 2005 skrev regeringen ”För att bland annat förbättra villkoren för företagande slopas arvs- och gåvoskatten vilket underlättar generationsskiften.”¹⁵

Den 21 oktober 2004 kom propositionen, ”Slopad arvsskatt och gåvoskatt”, där regeringen utvecklade motiven till att avskaffa skatterna och pekade på problemen med olika värdering av tillgångar, såsom aktier på börsens A-lista till O-listan.¹⁶ Regeringen anser ”inte att det är möjligt att med ändrade regler möta den kritik som riktats mot arvs- och gåvoskatten”.

Förslaget behandlades i riksdagen den 16 december 2004. Företrädare för samtliga riksdagspartier yrkade bifall till förslaget även om det fanns en borgerlig motion med ett förtydligande av motiven för avskaffandet. Den 26 december 2004 inträffade den stora tsunamikatastrofen i Sydostasien och riksdagen beslöt därför i april 2005 att retroaktivt avskaffa arvs- och gåvoskatten redan från den 17 december 2004.

Det finns flera versioner om hur det gick till när regeringen Göran Persson föreslog avskaffad arvs- och gåvoskatt. Miljöpartiets dåvarande språkrör Peter Eriksson uppger idag att det var han som kom med förslaget till Göran Persson under sommaren 2004. Eriksson tyckte inte att arvsskatten fungerade och att det fanns många hål i den. Framförallt var den problematiskt för människor som sparat ihop en mindre förmögenhet, inte för de riktigt stora förmögenheterna. Successionsproblematiken för mindre företag var också en viktig fråga, enligt Eriksson. Per Rosengren som företrädde Vänsterpartiet i skatteutskottet och var ledamot i Egendomsskattekommittén berättar att finansminister Bosse Ringholm kom med förslaget när budgetförhandlingarna inleddes under hösten. Professor Sven Olof Lodin hävdar i sina memoarer att statsminister Göran Persson skulle ha ställt vänsterledaren Lars Ohly

14. Anders Ydstedt, *Generation Ä som i Ägarskifte – så planerar familjeföretagen för framtiden*, 2005.

15. Regeringens proposition 2004/05:1.

16. Regeringens proposition 2004/05:25.

inför ett ultimatum; antingen avskaffar vi förmögenhetsskatten eller arvsskatten.¹⁷ Göran Persson tar inte upp detta i sina memoarer.¹⁸

I Erik Fichtelius intervjubok med Göran Persson kan man följa hur Persson resonerade kring olika frågor, däribland skattefrågorna.¹⁹ I samtal med Fichtelius i hösten 2003 berättade Persson om de så kallade tillväxtsamtalen med regeringen, fackföreningar och näringslivsorganisationer. Persson var redan då beredd att avskaffa arvs-, gåvo- och förmögenhetsskatten. ”Å andra sidan ser vi att en del kapitalskattning inte fungerar därför att valutaregleringen nu är avskaffad och man kan föra pengar hur man vill. Vi ser att pengar förs ut ur landet och istället placeras i utländska sparkonton, där man inte tar ut skatt. På så sätt blir skattebaserna på förmögenheter och arv och gåvor snabbt sammansmältande. Förmögenhetsskatten därför att man för ut pengar ut ur landet, arvsskatt och gåvoskatt därför att de som har expertis till sitt förfogande går runt systemen. Om du frågar mig idag så tycker jag vi ska ta bort de där.”

5. EFTER ARVSSKATTEN

Effekterna på statsfinanserna och jobben är svårt att avgöra eftersom det gjorts flera andra viktiga reformer under perioden, som dessutom sammanfallit med en global finanskris.

Rent fiskalt hade arvs- och gåvoskatten förhållandevis liten betydelse. Det sista året, 2004, gav arvs- och gåvoskatten en intäkt till staten på 2,5 miljarder kronor, vilket var mindre än två promille av alla skatteintäkter. Sedan år 2000 har det gjorts flera stora skattesänkningar och den totala skattekvoten har minskat från 49 till 43 procent av BNP. Samtidigt som flera skatter avskaffats eller sänkts under denna period har skatteintäkterna ökat med hela 620 miljarder kronor, rensat för inflation. Det är bland annat ett resultat av ett smartare skattesystem – där skadliga skatter som arvs- och gåvoskatten avskaffades 2004, förmögenhetsskatten avskaffades 2007, och flera omgångar jobbskatteavdrag gjort att fler har ett jobb att gå till. Ekonomin har växt mer än skatterna.

Skatteverket har också i flera omgångar redovisat hur kapital åter hittar tillbaka till Sverige från andra länder. Under åren 2010 till 2014 fick Skatteverket ta emot nästan 8 000 så kallade självrättelser från personer som själva valt att redovisa kapital som tidigare funnits i utlandet.

17. Sven-Olof Lodin, *Professorn som blev näringslivstorped*, 2009.

18. Göran Persson, *Min väg, mina val*, 2007.

19. Erik Fichtelius, *Aldrig ensam alltid ensam: samtalen med Göran Persson 1996–2006*, 2007.

Även media har uppmärksammat att namnkunniga entreprenörer som en gång lämnade Sverige just på grund av arvs- och gåvoskatten nu flyttar tillbaka, däribland Ingvar Kamprad. I Finland väckte det stor uppmärksamhet när finansmannen Björn Wahlroos valde att lämna landet och flytta till Sverige, efter att arvs- och gåvoskatten avskaffats i Sverige. Avskaffandet av arvsskatten har också minskat Skatteverkets administration för bouppteckningar. Myndighetens arbete med att beräkna och hantera skatten, göra omprövningar och eventuella omräkningar i Skatteverkets system har minskat efter avskaffandet.²⁰

En indikation på att avskaffandet av arvsskatten och därefter även förmögenhetsskatten gjort skillnad är antalet dollarmiljardärer som är skrivna i Sverige. Affärstidningen Forbes har sedan många år en global statistik över dollarmiljardärer. År 2003, då förmögenhets-, arvs- och gåvoskatten fortfarande fanns kvar, var två dollarmiljardärer bosatta i Sverige. År 2017 var de 20. Då antalet dollarmiljardärer i världen med undantag för åren under finanskrisen stadigt ökat, är det mer relevant att studera deras andel i befolkningen. En jämförelse med Frankrike, som fram till 2017 har haft kvar samtliga dessa skatter, visar att antalet dollarmiljardärer ökat från 0,17 per miljon i Frankrike år 2003 till 0,46 år 2017. I Sverige har andelen under samma tid ökat från 0,22 till 2,0. Det finns sannolikt många fler förklaringar till den väsentligt snabbare utvecklingen i Sverige, men skillnaden är slående.²¹

Det finns även annan statistik som visar att Sverige återhämtat sig när det gäller privat ägande. Credit Suisse gör en årlig global kartläggning av förmögenheter.²² När det gäller så kallade Ultra high net worth individuals, individer med mer än 50 miljoner dollar i tillgångar, ligger Sverige på plats 18 i världen. Även antalet dollarmiljonärer har ökat från 55 000 år 2010 till 374 000 år 2019, enligt Credit Suisse.

Sveriges framgångar i statistiken från Forbes och Credit Suisse har både bidragit till och är ett resultat av en framgångsrik riskkapitalbransch. Fler entreprenörer och mer kapital i Sverige ger möjlighet till nya och större företag.

En mycket stor del av det svenska näringslivet utgörs av ägarledda företag, som skapar mängder av arbetstillfällen och står för en betydande del av tillväxten. Trots detta tenderar kunskapen om familjeföretag som samhällsfenomen att vara begränsad. Det är lätt att underskatta betydelsen av ägarledda företag då media främst bevakar börsnoterade företag, eftersom dessa har många ägare och har såväl intresse av som krav på att rapportera kurspåverkande information. Noterade företag

20. Mail från Skatteverket, 2015-01-21.

21. Forbes, "Real Time Billionaires", 2019 och egna beräkningar.

22. Credit Suisse, "Global wealth report 2019", 2019.

har naturligtvis också en enorm betydelse och i Sverige finns det dessutom så gott som alltid ägare av ”kött och blod” som har ett avgörande inflytande även över de noterade företagen. Beskattningen av ägande har avgörande betydelse även för kontrollfunktionen av noterade bolag.

I vår bok har vi även ett avsnitt om värdet av arv för samhället i ett bredare perspektiv. För familjeföretag är detta alldeles uppenbart men privata arv har även ett värde för samhället i vidare bemärkelse. Arv kan exempelvis möjliggöra forskning eller kulturella insatser som aldrig varit möjliga annars. Det kan handla om sådant som aldrig hade prioriterats i politiskt beslutade budgetar. Nobelpristagaren Friedrich A Hayek skriver om detta och tar som exempel att de flesta av oss ser professionella golf- och tennisspelare eller kanske ännu hellre museiintendenter som nyttigare samhällsmedlemmar än förmögna amatörer. Men hade det överhuvudtaget funnits några proffsspelare eller museer om det inte funnits rika amatörspelare eller konstsamlare? Att det finns individer som har tid och råd att experimentera, inte bara som företagare, har ett värde som inte nog kan uppskattas. Vinnare blir vi alla som får ta del av nya banbrytande idéer.²³

6. ARVSSKATTEN I OMVÄRLDEN

Att Sverige avskaffat arvskatten beskrivs ibland som unikt och avvikande. Så är ingalunda fallet. Många andra länder saknar arvsskatt eller har ingen arvsskatt inom familjen. Ett näraliggande exempel är vårt grannland Norge, som avskaffade arvsskatten 2014. Många länder i Europa saknar helt arvsskatt, exempelvis Cypern, Estland, Liechtenstein, Norge, Ryssland, Slovakien, Tjeckien och Österrike. Utanför Europa är Australien och Indien exempel på stora länder helt utan arvsskatt. Den effektiva beskattningen av arv har också minskat i flera länder genom att nivån sänkts, fribeloppen ökats, eller både och. Många länder som fortfarande har arvsskatt har höga fribelopp eller regler som syftar till att underlätta för generationsskiften i familjeföretag. Inom OECD-området ger arvs- och gåvoskatten små skatteintäkter och trenden är att dessa minskar. I snitt har skatteintäkterna från arvs- och gåvoskatt minskat från 1,1 procent av de totala skatteintäkter år 1965 ner till 0,4 procent år 2018.²⁴ Där arvsskatten finns kvar är den ofta en mycket komplicerad skatt på samma sätt som var fallet i Sverige.

23. Friedrich A. Hayek, *Frihetens grundvalar*, 2015.

24. OECD; "The Role and Design of Net Wealth Taxes in the OECD", 2018.

AGN Europe, en förening för oberoende bokförings- och konsultföretag, gör sedan många år studier av den effektiva arvsskatten i ett antal europeiska länder.²⁵ De använder sig av ett typfall med samma familjesituation och tillgångar i boet vilket gör att man kan jämföra den effektiva skatten mellan länder och över åren. En första viktig observation som kan göras i de senaste undersökningarna är att i flera länder som har arvsskatt blir den effektiva arvsskatten ändå noll när man studerar ett konkret typfall. Då bör noteras att tillgångarna är ganska stora i AGN:s typfall, hela 2,6 miljoner euro. Ett antal länder som har arvsskatt får ändå noll i effektiv arvsskatt för AGN:s typfall, exempelvis Italien, Luxemburg, Portugal och Schweiz. I debatten nämns ofta Schweiz som ett exempel på ett land som har kvar arvsskatten, men i detta konkreta fall blir alltså den effektiva arvsskatten noll.

7. SUMMERING OCH SLUTSATSER

Att den privata äganderätten är en viktig princip värd att skydda torde de flesta instämma i, ändå dyker det ibland upp förslag om att återinföra beskattning av ägande och arv. Många svenskar har glömt varför arvsskatten avskaffades och den positiva utvecklingen därefter tas för given. Det är också viktigt att komma ihåg att skatten gav små skatteintäkter och var skadlig för företagandet.

En del ser dock inte lika principiellt på äganderätten utan ser skatt på ägande som ett redskap för ekonomisk utjämning. Några ser skatter på ägande som ett styrmedel för att driva placeringar i önskad riktning. De ser välvilligt på privat egendom så länge den används ”produktiv”. Att kunna ärva en verksamhet ses av dessa som något som står i motsatsställning till att kontrollera densamma på andra meriter. I en del fall ifrågasätter man till och med om arv är rättfärdigat. Här finns också de som helt ifrågasätter privat egendom. Trettio år efter realsocialismens fall har en del glömt eller aldrig upplevt att ekonomier utan privat äganderätt helt enkelt inte fungerar. Gemensamt för dessa grupper är att de har andra prioriteringar än att slå vakt om privat ägande.

Att det finns individer som blir rika är något vi alla vinner på, särskilt om de finns i vårt närområde för då ökar även sannolikheten för investeringar och annat engagemang. Möjligheten att föra över kunskap, värdering och kontakter tillsammans med kapital till nästa generation har visat sig vara en stark drivkraft för företagsamhet. Det är också en framgångsmodell för många företag som visat sig värna

25. AGN Europe, ”Tax Brochure: Gift & Inheritance Tax 2016 – A European Comparison”, 2016.

långsiktigt ansvarstagande. Samtidigt bör man värna lika möjligheter för alla. För lika livschanser är det viktigt att underlätta möjligheterna att bygga välstånd för alla. Det ges bäst genom goda möjligheter för alla till bra utbildning, förbättrat företagsklimat, särskilt för nya och växande företag, samt bättre möjligheter för fler att arbeta ihop kapital och spara. De svenska erfarenheterna av att avskaffa skadliga skatter på ägande är goda. Vi har värnat villkoren för entreprenörer och riskkapital att stanna i Sverige. Gamla pengar har hittat tillbaka. Detta har skapat nya företag, Sverige har fått fler investerare, vilket i sin tur har gett mer investeringskapital i Sverige. En verkligt god utveckling värd att värna.

Anders Ydstedt, är kommunikationsrådgivare på Scantech Strategy Advisors, entreprenör och författare. Amanda Wollstad, är kommunikationsrådgivare på Scantech Strategy Advisors, redaktör och ledarskribent.